

Turvedialogien yhteenveto

Keskusteluserja turvealan oikeudenmukaiseen siirtymään liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista

Janne Kareinen, DialogiAkademia
Helsinki, joulukuu 2020

DIALOGI
AKADEMIA

Rakentavan
keskustelun
paikka.

Sisältö

Osa I - Johdanto

Johdanto	4
----------	---

Osa II - Keskeiset teemat

Muutoksen nopeus	7
Turvealan yrittäjien tilanne	7
Uudet elinkeinot	9
Muut turvetuotteet	10
Työntekijöiden tilanne	11
Vaikutukset alueellisiin tuotantoketjuihin ja muihin aloihin	12
Oikeudenmukaisuus	13
Päätöksenteko ja osallisuus	14

Osa III - Lopuksi

Keskustelujen onnistuminen	17
Yhteenvedon julkaisu	17
Linkit	17

Osa I - Johdanto

Johdanto

Marraskuun 2020 aikana järjestettiin kolme etäkeskustelua turvealan oikeudenmukaiseen siirtymään liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista. Keskustelut järjestettiin yhteistyössä Sitran ja maakuntaliittojen toimesta (11.11. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 12.11. Etelä-Pohjanmaan liitto ja 24.11. Lapin liitto). Tavoitteena oli päästä tasa-arvoiseen ja luottamukselliseen keskusteluun, ja nostaa esille haasteet, mahdollisuudet ja muut mahdolliset näkökulmat, jotka liittyvät turvealan oikeudenmukaiseen siirtymään, kun Suomi tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä.

Keskustelijat olivat turvealalla ja liitännäisillä aloilla työskenteleviä henkilöitä (esimerkiksi yrittäjiä ja urakoitsijoita) ja alueen elinkeinojen ja osaamisen kehittämisen parissa työskenteleviä (esim. maakuntaliitto, ELY-keskus, yrittäjäyhdistykset, kehitysyhtiöt). Keskustelemassa oli yhteensä 50 henkilöä. Keskustelujen kutsua levitettiin avoimesti paikallisten toimijoiden kautta, pääasiassa maakuntaliittojen toimesta. Lisäksi kutsuja lähetettiin eteenpäin välitettäväksi mm. Bioenergia ry:lle ja Koneyrittäjät ry:lle.

Taulukko 1. Tietoja keskustelutilaisuuksista

	Keskustelijoiden lukumäärä	Keskustelijat, jotka ilmoittivat edustavansa turvealalla ja liitännäisillä aloilla työskenteleviä	Keskusteluryhmien määrä tilaisuudessa
Pohjois-Pohjanmaan keskustelu 11.11.	20	12	3
Etelä-Pohjanmaan keskustelu 12.11.	18	10	3
Lapin keskustelu 24.11.	12	7*	2

*= Lapin keskustelussa energiayhtiöiden edustajien osuus heistä, jotka ilmoittivat edustavansa turvealalla tai liitännäisellä alalla työskenteleviä, oli huomattavasti suurempi (yli puolet) kuin toisissa keskustelutilaisuuksissa.

Keskustelut suunnittelivat ja vetivät dialogisiin prosesseihin ja keskusteluihin perehtyneet DialogiAkatemian ammattilaiset. Dialogi valittiin työskentelymuodoksi, koska se toimii erityisesti haastavien aiheiden tasa-arvoisessa käsittelyssä. Dialogin avulla pystytään syventämään ymmärrystä aiheesta sekä omista ja muiden näkökulmista. Dialogissa saadaan myös pienelläkin osallistujamäärällä usein esiin sellaista ajattelua ja näkökulmia, jotka muuten jäisivät tarkastelun ulkopuolelle. Dialogin lopputulemaa ei myöskään voi päättää ennakolta.

Tämä yhteenveto toimitetaan keskusteluihin osallistuneille sähköpostitse, julkaistaan kaikille avoimeen käyttöön Sitran sivuilla ja toimitetaan TEM:in laaja-alaisen turvetyöryhmän työn tueksi.

Yhteenveto on koostettu keskusteluryhmissä mukana olleiden kirjureiden tekemien mahdollisimman sanatarkkojen muistiinpanojen pohjalta. Yhteenvetoon on nostettu kaikki keskusteluissa esiin nousseet keskeiset asiat huomioiden kunkin teeman ja näkökulman käsittelyn laajuus. Keskustelujen onnistumista käsittelevässä kappaleessa (ks. Osa III) on hyödynnetty myös keskustelijoille tehtyä palautekyselyä. Yhteenvedon on koonnut DialogiAkademia. Lainausmerkeissä olevat sitaatit ovat suoria poimintoja keskustelun kirjauksista, ja suluissa oleva lyhenne kertoo, minkä alueen keskustelusta sitaatti on. (PP - Pohjois-Pohjanmaa, EP - Etelä-Pohjanmaa ja Lappi - Lappi)

”Tämä olisi varmaan ollut tyylikäs liikkeelle lähtö, jos olisi tehty jo aiemmin.” (PP)

Keskeiset esiin nousseet teemat keskusteluissa olivat muutoksen yllättävä ja nopea vauhti, turvealan yrittäjien vaikea tilanne, uusien elinkeinojen löytämisen haasteellisuus, muiden kuin energiaturpeen mahdollisuudet (mm. kasvu- ja kuiviketurve), turpeen maine, työntekijöiden tilanne, vaikutukset alueiden tuotantoketjuihin ja muihin aloihin, oikeudenmukaisuus, päätöksenteko ja osallisuus. Nämä teemat avataan yhteenvedon osassa II.

Teemat linkittyvät läheisesti toisiinsa ja samoja aiheita käsiteltiin useamman teeman yhteydessä. Yhteenvedossa on tämän seurauksena jonkin verran toistoa. Keskusteluissa päästiin syvälle aiheiden monipuolisessa pohdinnassa, ja useat osallistujat totesivat, että keskustelu oli tärkeä ja myönteinen kokemus. Useampi myös koki tulleen ensimmäistä kertaa oikeasti kuulluksi.

Useimmin esiin nousseet teemat on koottu seuraavassa osiossa kappaleiksi ja näiden sisällä on eritelty, millaisia näkökulmia keskusteluissa heräsi kustakin teemasta.

Osa II – Keskeiset teemat

Muutoksen nopeus

”Puhutaan hienoilla sanoilla siirtymisestä ja hallitusta alasajosta, mutta kyllä se romutus on lähempänä. Ammattitaidon ja ammattikunnan hajotus.” (EP)

Kaikissa keskusteluissa nousi esiin, että turvealan muutos on koettu yllättäväksi ja hyvin nopeaksi. Keskustelijoiden kokemus oli, että on tapahtunut paljon sellaista, mitä ei ollut osattu odottaa. Energiaturpeen hyödyntäjät ovat alkaneet ajaa tuotantoja alas jo nyt, eikä mitään siirtymäaikaa oikeastaan edes ole. Keskustelijat kokivat energiaturpeen pikaisen alasajon johtuvan ideologisista päätöksistä, veroista, päästömaksuista ja turpeen pilatusta maineesta.

Joissakin keskusteluissa pohdittiin, että jos siirtymäaikaa olisi vuoteen 2030 tai 2035, voitaisiin puhua siirtymästä ja silloin se olisi mahdollista tehdä hallitusti. Olisi aikaa sopeuttaa liiketoimintaa ja siirtyä uusille aloille. Osa turvetuottajista kertoi, että jo edellisenä kahtena kesänä toiminta on ollut seisoksissa, ja osa epäili, että energiaturpeen tuotanto menee nolleen ensi kesänä.

Muutoksen nopeus keskustelutti erityisesti myös siitä näkökulmasta, että ehtivätkö yrittäjät muutokseen mukaan. JTF:n (Just Transition Fund - EU:n Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto) koettiin olevan jo myöhässä. Alueellisia suunnitelmia vasta tehdään, ja siirtymä on jo voimakkaasti käynnissä. Pelkona tuotiin esiin, että JTF ei tule kohdentumaan yrittäjille, ja sillä aikaa kun rahoitusta odotetaan, yrittäjät saattavat ajautua konkurssiin.

Keskustelijat pohtivat myös sitä, ymmärtääkö kukaan kuinka laajoja vaikutuksia energiaturpeen alasajolla on alueellisiin tuotantoketjuihin ja elinvoimaan sekä Suomen huoltovarmuuteen.

Keskustelijat toivat esiin, että he eivät pysty hahmottamaan, millaisiin tulevaisuuden elinkeinoihin ollaan siirtymässä. Kysyttiin myös, onko vauhti niin kova, ettei kukaan pysty näkemään minne ollaan menossa. Osa keskustelijoista toivoi, että turpeesta käytävää keskustelua pystyttäisiin rauhoittamaan. Muutamassa keskustelussa nousi esiin, että pitäisi saada aikalisä ja käynnistettyä uusien tuotteiden ja liiketoiminnan kehitys. Toisaalta koettiin, että vuoteen 2035 on vielä pitkä aika, siihen asti on vielä aikaa tuottaa turvetta ja kehittää samalla uutta liiketoimintaa turvetuotannon rinnalle.

Turvealan yrittäjien tilanne

”Tällä hetkellä turveyritys on sokkitilassa. Ei pysty katsomaan mitään uutta, hallitsematon pudotus aiheuttanut tämän. Ja sitten vielä korona. Kun pitäisi tutustua uusiin aloihin ja yrityksiin niin kaikki tämä peruttu. Uuden ajattelu on täysin mahdotonta.” (EP)

Yrittäjien tilanne piirtyi keskusteluissa esiin epäoikeudenmukaisena ja toivottomana. Erityisesti keskustelua herättivät investointien kompensointi, turvealan erityisyys, JTF-rahoituksen aikataulu ja kohdentuminen sekä korvaava liiketoiminta. Yrittäjät myös kokivat, että turve on nostettu tikun nokkaan, ja että päätökset ovat ideologisia; Ei arvioida vaikutuksia kokonaisuutena vaan halutaan ajaa turve alas välittämättä faktoista. Moni kertoi toimineensa alalla pitkään, osa 70-luvulta lähtien. Joukossa oli myös useita perheyriyksissä toimivia, jotka kokivat, ettei heidän panostaan yhteiskuntaan enää haluta.

Dialogeissa nousi esiin turvetuotannossa käytettävän kaluston erityisyys ja vaikeus muuntaa kalustoa muuhun käyttöön. Investoinnit kalustoon on tehty vuosikymmeniksi. Keskustelijat olivat varsin yksimielisiä siitä, että traktorit voidaan muuttaa muuhun toimintaan sopiviksi, mutta muu kalusto on joko myytävä ulkomaille tai romutettava. Yksi osallistuja kertoi yrittäneensä hakea korona-tukea kaluston muuttamiseen. Tuki oli evätty sillä perusteella, että JTF on tulossa.

JTF herätti paljon keskustelua. Dialogeissa kyseltiin mihin JTF soveltuu, onko se pelkästään kehittämiseen ja soiden jälkihoitoon vai voiko sitä käyttää myös investointien kompensointiin. Näistä seikoista osallistujilla ei ollut vielä täysin selkeää tietoa. Yleisesti kuitenkin epäiltiin, että JTF ei taivu kompensointiin. JTF:n aikataulu herätti myös huolta. Keskustelijat korostivat, että apua pitäisi saada välittömästi, jotta yrittäjät eivät mene konkurssiin. Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla on parhaillaan tekeillä alueelliset JTF-suunnitelmat. Keskustelijoilla oli kuitenkin voimakkaita epäilyjä rahoituksen kohdistumisesta oikein. Kohdistuuko apu niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Kysymyksiä liittyi myös siihen, rahoitetaanko JTF:llä siirtymää vai romahdusta ja alasajoa. Samoin kyseltiin sen perään, miten menetetyt tasearvot ja tulot korvataan.

Keskustelijat kokivat, että rahoitus helposti ohjautuu muuhun, kuten risteyksiin tai alueen kouluun sen sijaan, että yrittäjät siitä hyötyisivät. Arvoketjut haluttiin saada näkyviin, jotta rahoitus kohdentuisi oikein. Toivottiin, että tuen arviointia ja suunnitelmia tehtäisiin yrittäjäkohtaisesti.

Osa keskustelijoista epäili, että yrittäjät eivät tule saamaan JTF:stä mitään. He toivoivat, että perustettaisiin erillinen tukijärjestelmä yrittäjien tukemiseksi, jotta yrittäjien olisi mahdollista siirtyä toiselle toimialalle. Puhuttiin myös siitä, voisiko korvaus olla jotakin muuta kuin rahallista; Esimerkiksi valtion metsäomaisuudesta yrittäjälle lohkaistu palsta.

Keskusteluissa nousi esiin, että osa yrittäjistä on tehnyt tänäkin vuonna investointeja ja he aikovat jatkaa turvetuotantoa niin pitkään kuin pystyvät. Muutamat osallistujista kertoivat, että vaikka turvetta julkisuudessa mollataankin, he ovat ylpeitä ammattitaidostaan ja tulevat jatkamaan.

Yrittäjinä toimivat keskustelijat toivat esiin myös sen, että turvetuotanto on monipuolista. Tässä yhteydessä pohdittiin sitä, mitä jatkossa tapahtuu kasvu- ja kuiviketurpeelle. Muutama yrittäjä oli sopeuttanut toimintaansa jo vuosikymmenten ajan niin, että energiaturve muodostaa tällä hetkellä vain murto-osan elinkeinosta tai toiminta suuntautuu pääasiassa ulkomaille. Useammassa keskustelussa todettiin, että yrittäjyyteen kuuluu kekseliäisyys ja tässäkin tilanteessa voidaan löytää jotain uutta.

Monet osallistujista pitivät huonona sitä, että muu yhteiskunta näkee turvealalla vain epäkohtia ja ongelmia. Katse pitäisi kääntää mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen. Keskustelijat kokivat, että jos yrittäjät autetaan tässä tilanteessa kuiville, heillä on mahdollisuus lähteä etsimään uusia investointeja. Samalla todettiin, että on vaikea luoda uutta, jos on vanhat velat taakkana. Yhtenä vaihtoehtona pohdittiin sellaisten laskelmien tekemistä, joissa toiminta lopetettaisiin ostamalla yrittäjän kalusto, samaan tapaan kuin kalastuksessa valtio on ostanut kalastajien rysät rannalle.

Tehtyjen investointien kerrottiin usein olevan yritysکوhtaisesti miljoonia. Epäiltiin, ettei millään taholla ole investointien korvaamiseen riittäviä rahoja. Keskustelijat nostivat myös esiin tarpeen turvata turpeen kysyntä, jotta yritykset ovat terveessä kunnossa siirtyäkseen johonkin uuteen. Osassa keskusteluista koettiin uuden elinkeinotoiminnan syntymisen olevan keskeisessä roolissa, ja yrittäjät halusivat olla mukana tekemässä hankeaihoita.

Kaikissa keskusteluissa puhutti myös turvesoiden jälkikäyttö ja hoitotyöt. Arveltiin, että niistä ei synny merkittävää tulovirtaa. Osa keskustelijoista korosti, että turvesuot ja kalusto on suunniteltu toimimaan 20-40 vuotta. Nykytilanteessa investointien maksaminen ei onnistu, koska toiminta loppuu liian nopeasti. Yksi keskustelijoista mainitsi, että konsulttitoimisto AFRY:n arvion mukaan 2025 turvetta käytetään vain viidesosa vuoden 2018 käytöstä, ja tämän ajateltiin johtavan usean yrityksen konkurssiin. Erityisen huolissaan oltiin siitä, että yritysten arvot romahtavat eikä toiminnalla ole mitään jatkuvuutta, talot ja korjaamot jäävät arvottomiksi. Alueella haluttaisiin asua, mutta pelättiin, että töitä ei ole, koska uutta työtä syntyy muualle.

Keskusteluissa nousi esiin, että realistisia näkymiä siitä, mihin siirrytään, ei vielä ole. Siirtymäsuunnitelmien tekemiseen pitäisi olla aikaa ja resursseja. Päätösten epävarmuus ja tulevaisuuden heikot näkymät askarruttivat keskustelijoita, tilanteeseen kaivattiin yhteisiä pelisääntöjä.

Pienistä valonpilkahduksista huolimatta yleinen kokemus keskustelijoilla oli, että tällä hetkellä turvealan yritykset ovat shokkitilassa ja uuden ajattelu on mahdotonta.

Uudet elinkeinot

”Törmäsin Lapualla hiljattain 140 hehtaarin aurinkokennovoimalaitokseen, jota suunnitellaan entisen turvetuotantoalueen ympäristöön. Herätti pohtimaan, mitä uutta saataisiin tilalle ja sitä kautta kehitettyä.” (Lappi)

Jokaisessa keskustelussa käsiteltiin kysymyksiä uusista elinkeinoista. Yleisesti ottaen keskustelijat kokivat tilanteen hyvin haastavaksi, mutta haasteiden lisäksi esiin nousi joitain uusia mahdollisuuksia. Useassa keskustelussa kaivattiin vertailuja turpeesta tehtyjen ja muiden tuotteiden elinkaarilaskelmista sekä tuotteiden kustannuksista ja hiilijalanjäljestä. Näiden ajateltiin kiinnostavan myös kansalaisia ja politikkoja.

Useammassa keskustelussa nostettiin esiin, että luonnonvaroja on hyödynnetty aina. Samalla mietittiin, mikä on nykyään hyväksyttävä luonnonvarojen hyödyntämistä. Osallistujat kokivat, että nykyisessä julkisessa keskustelussa korostuu näkemys, jonka mukaan soihin ei saisi millään tavalla enää koskea, vaikka kyseessä onkin merkittävä luonnonvara.

Turveyrittäjät kertoivat, että toivoa laitetaan alalla nyt energiaturpeen sijaan kuivike- ja kasvuturpeeseen sekä aktiivihiiileen. Samassa yhteydessä käsiteltiin politiikan tempoilevuutta. Pelättiin, että turve kielletään kokonaan, ja kuinka se on johtanut esimerkiksi mietintöihin siitä, avataanko Vapon uusi aktiivihiielitehdas Suomen ulkopuolelle. Kaikissa keskusteluissa kannettiin huolta siitä, tuleeko kasvu- ja kuiviketurpeen tuotanto ilman energiaturvetta olemaan kannattavaa. Jos kustannuksille ei ole muita jakajia ja kaikki ympäristöluvista koituvat maksut pysyvät ennallaan, turpeen tuottajat eivät pysty kattamaan kaikkia kustannuksiaan.

Kaikissa keskusteluissa nähtiin ensisijaisena askeleena uuden kehittämiseen investointien kompensointi. Samoin nostettiin esiin romutuspalkkiot. Kehittämistä haluttiin kohdentaa niille alueille, joista poistuu työpaikkoja.

Muutaman vuoden aikaikkunaa kannattavien yritysten synnyttämiseen pidettiin ongelmallisena. Jos kannattavia toimintamalleja olisi helppo synnyttää, miksi niitä ei olisi keksitty jo ennen JTF:ää,

kysyttiin. Keskustelijat myös toivoivat, että tukirahat eivät menisi vain hankkeisiin ja papereiden tuottamiseen. Toivottiin, että mieluummin luotaisiin reilut ja selkeät investointituet.

Eniten uusista elinkeinoista sivuttiin metsäalaa, sillä yrittäjien kiinnostus puuhakkeen tuottamiseen on ollut nousussa. Keskustelijat toivat esiin sen, että ala tosin on jo valmiiksi hyvin kilpailtu. Samoin Suomessa pitää varjella sitä, että energiakäyttöön menee vain energiapuuta. Moni korosti sitä, että vilja-, lumi-, maanrakennus- ja metsähommat muodostavat turpeen kanssa toisiaan tukevien elinkeinojen kokonaisuuden. Jos joku näistä loppuu, niin vaarana on, että koko korttitalo romahtaa.

Useammassa keskustelussa sivuttiin sitä, että puubiomassan käytölle on pantu paljon toiveita, mutta samaan aikaan maakuntien alueella on muutakin käyttöä puulle. Riittääkö puu ja mikä tulee olemaan sen hinta, kysyttiin. Muutamassa keskustelussa nousi esiin myös pohdinta siitä, milloin polttoon perustumattomat energiantuotantomuodot tulevat olemaan käytössä.

JTF nähtiin myös mahdollisuutena tuoda turveyrittäjien näkökulma osaksi maakunnan suunnitelmia. Tämä nähtiin joissain keskusteluissa uuden yrittämisen mahdollisuutena, johon liittyviin investointeihin kaivattiin tietoa nykyisestä konekannasta, vapautuvista henkilöistä ja koneista.

Useampi yrittäjä kertoi kokeilleensa jo pidemmän aikaa uusia elinkeinomuotoja. Yksi keskustelija myös kertoi, että on selvitetty kunnan toimesta biohiileen perustuvaa liiketoimintaa. Samoin tuotiin esiin kokeiluja soiden jälkikäytöstä aurinkokeräimien alustana ja biomassan kasvatukseen. Yksi keskustelijoista kertoi tehneensä loppuun käytetyistä soista laitumia karjalle. Yhdessä keskustelussa puolestaan nousi esiin hampukkuklusterin kasvattaminen.

Kaikissa uusissa elinkeinotoimissa nähtiin haasteena se, että niillä on vaikea korvata energiaturpeen volyymeja siten, että niistä syntyisi merkittävää ja pitempikestoista toimeentuloa.

Muut turvetuotteet

”Vaikka kovasti turvetta mollataan mediassa, me turveyrittäjät ollaan ylpeitä omasta liiketoiminnasta ja koko hommasta. Jatkamme tätä yrittämistä niin kauan kuin se on Suomessa mahdollista. Meillä on koneet ja osaaminen kasvaturpeeseen tai kuivikkeeseen, jos vain saadaan sitä työtä tehdä. Ja samalla tietenkin mahdollisuus turvata huoltovarmuutta. Me ei olla lyömässä hanskoja tiskiinkin.” (EP)

Kasvu- ja kuiviketurpeesta keskusteltiin paljon jokaisessa keskustelussa. Keskeinen näkemys oli, että niiden tuotanto ilman energiaturvetta ei ole kannattavaa. Pelkästään hinta ja luvitus tekevät näistä tuotteista kannattamattomia ilman energiaturvetta. Niinpä niiden tuottaminen pitäisi tehdä kannattavammaksi, jos energiaturpeen tuottaminen loppuu. Yhdessä keskusteluissa ennakoitiin, että kasvu- ja kuiviketurpeen tuotanto loppuu viidessä vuodessa, jos energiaturpeen käyttö vähenee nykyisenkaltaisesti.

Toiseksi merkittäväksi esteeksi muiden turvetuotteiden tuotannolle nähtiin turpeen maine. Osallistujat kokivat, että turvekeskusteluun liittyy pakkomielteistä vastustusta. Turpeesta on tehty syntipukki, jota kaupungeista käsin on helppo parjata. Tärkeäksi koettiin, että muut turvetuotteet nähtäisiin myönteisesti sellaisina, joiden tuotantoa voidaan jatkaa. Esiin nostettiin myös se, että olisi

tärkeää tutkia miten näiden korvaavien turvetuotteiden tuotantoa voitaisiin pitää elinvoimaisena. Tähän liitettiin TKI-toiminta ja mahdollinen JTF-rahoitus.

”Rahkasammalen nostaminenkin saa tosi kovaa vastustusta tällä hetkellä. On kehitetty siihen liittyviä patenteja. Näyttää siltä, että yleisen keskustelun mukaan suolta pitäisi pysyä kokonaan poissa. Vaikka yrittäjät tuottavat vastuullisesti, jäljet on näkyvissä ja siitäkin nousee äläkkä.” (PP)

Useammassa keskustelussa oltiin sitä mieltä, että turvetta ei pystytä korvaamaan kasvu- ja kuiviketurpeena millään toisella ekologisella tuotteella. Keskustelijat kokivat järjettömäksi kotimaisen turpeen korvaamisen jollakin ulkomailta tuodulla tuotteella, jonka hiilijalanjälki jää Suomen ulkopuolelle. Keskusteluun nostettiin esimerkkejä elintarvike- ja taimituotannosta ja todettiin, että korvaavien vaihtoehtojen vaikutuksia ei tällä hetkellä tarkastella kokonaisuutena. Vaikutuksista tuotiin esiin esimerkiksi alueelliset työllisyysvaikutukset muillekin kuin turvealalle ja ilmastovaikutukset, jos korvaavia tuotteita tuodaan Suomeen. Osassa keskusteluista nostettiin esiin myös turvetuotteiden erinomainen soveltuvuus elintarviketuotantoon (broilerit) ja kasvatukseen (taimet). Keskustelijat kertoivat, ettei kasvu- ja kuiviketurpeelle ole löydetty yhtä hyviä korvaajia tutkimuksista huolimatta.

Keskustelijat kertoivat, että heidän oli vaikea käsittää, miksi Suomessa keskeisestä luonnonvarasta pitäisi luopua kokonaan. Puhdasta energiantuotantoa pidettiin hyvänä asiana. Sen sijaan ajatus siitä, että energiaturpeen varjolla pitäisi luopua kaikesta turpeen käytöstä tuntui käsittämättömältä. Keskustelijat toivat esiin, että varsinkin kun ollaan kehitetty turpeentuotannon tekniikoita ja on opittu ilmastopäästöistä, niin tuntuu, että ollaan heittämässä lapsi pesuveden mukana. Osa keskustelijoista sanoi olevansa valmis pakkaamaan välineet ja muuttamaan turpeelle suotuisampiin maihin jatkamaan yritystoimintaansa.

Turvetuotteet vientituotteena nostettiin esiin myös useammassa keskustelussa. Samassa yhteydessä sivuttiin sitä, että turvetta ei kyetä keskustelijoiden näkemyksen mukaan katsomaan laajemmin, kansantalouden ja huoltovarmuuden näkökulmasta.

Hieman toiveikkuutta herätti aktiivihiilitehdas ja turpeesta saatavat mahdolliset muut korkean jalostusasteen tuotteet. Tosin esimerkiksi kosmetiikkayritys Lumenen kerrottiin luopuneen turpeen käytöstä imagosyistä.

Keskustelijat korostivat, että käytöstä poistettavat turvesuot pitää saada pidettyä kasvipeitteisinä. Nurmea, kasveja ja metsittämistä pidettiin kuitenkin hitaana tienä ja soista ajateltiin irtoavan päästöjä pitkään ennen kuin ne alkavat sitoa hiilidioksiidipäästöjä.

Työntekijöiden tilanne

”Turvealalla on toiminut kymmeniä vuosia ihmisiä. Osa ei osaa edes käyttää sähköpostia. Pitäisi järjestää eläkeputki. On surkeaa, jos matto vedetään jalan alta tällaisilta ihmisiltä.” (PP)

Jokaisessa keskustelussa osallistujat pitivät turvealan tuomia työpaikkoja alueellisesti merkittävänä. Toisilla alueilla tosin oli helpommin nähtävissä myös korvaavia työpaikkoja, kuten Lapualla ja Seinäjoella elintarviketeollisuus ja terveydenhuolto, vaikkakaan niiden ei nähty automaattisesti olevan sopivia vaihtoehtoja kaikille.

”Käytännössähän se on nyt jo kahden vuoden aikana käynyt niin että töiden ja rahan tulo on pienentynyt koko ajan ja nyt ollaan jo siinä että kesätyöntekijöille ei enää ollut töitä ja juuri ja juuri on vielä vakituiset työntekijät voinu työllistää.” (Lappi)

Keskusteluissa nousi esiin, että työntekijöissä on paljon sellaista työvoimaa, jotka eivät ole koulumenestyjiä ja uudelleen koulutus on todennäköisesti hankalaa. Yhdessä keskustelussa käsiteltiin sitä, että opiskelu ja koulutus ovat nykyisin yksilöllistä. Uudelleen kouluttamisessa hyödynnetään esimerkiksi työssäoppimista ja koulutus räätälöidään aina yksilöllisesti. Uudelleen kouluttamisen rinnalle nostettiin esiin joillekin työntekijöille sopivan paremmin esimerkiksi eläkeputki.

Useammassa keskustelussa nostettiin esiin myös työllisyysvaikutukset muille aloille, kuten elintarviketeollisuuteen ja kuntaan.

”Työllistetään valtavasti nuoria täällä maaseudulla. Ja sellaisia, jotka on koulupudokkaita, niin on saatu takaisin yhteiskuntaan, kun saaneet ekan työpaikan täältä. Millä nämä nuoret, mitä ne nyt tekee, kun ne ei pääse sinne turvesuolle traktoria ajamaan?” (EP)

Paljon huolta herätti se, että työpaikat saattavat syntyä muille alueille kuin niille, joilta ne katoavat. Tämän pelättiin köyhdyttävän ja tyhjentävän maaseutua. Yhdessä keskustelussa nostettiin esiin myös, että Etelä-Pohjanmaalla on tällä hetkellä valtakunnan paras työllisyystilanne tai alhaisin työttömyysaste, jota korona tosin on muuttanut. Työllisyyden alueellista arviointia pidettiin tärkeänä ja toimenpiteiden kohdentamista alueellisesti niin, että työpaikat pysyvät samalla alueella kuin mistä ne katoavat.

Vaikutukset alueellisiin tuotantoketjuihin ja muihin aloihin

”Turpeen alasajossa ei ole kuin häviäjiä. Seutukunnista häviää elinvoimaa. Tulee sekoittamaan metsäteollisuuden.” (PP)

Energiaturpeesta luopuminen herätti kaikissa keskusteluissa paljon pohdintaa laajemmista vaikutuksista alueisiin ja muihin aloihin. Myös alueellisen liikevaihdon merkitys tuotiin esiin. Kukaan keskustelijoista ei osannut sanoa, miten tämä alueellista elinvoimaa ylläpitävänä koettu liikevaihto korvaantuisi jollakin muulla.

Keskustelijat kertoivat, että heidän oli vaikea hyväksyä sitä, että energiaturpeen päästövaikutukset ovat kaikkiin päästövaikutuksiin suhteutettuna maailmassa pienet, mutta käyttö ollaan silti ajamassa kokonaan alas. Tämä herätti pohdintaa siitä, millä energiaturpe korvataan ja millaisia päästöjä syntyy, kun esimerkiksi haketta tuodaan Latviasta ja Venäjältä, ja kuinka samalla menetetään Suomen huolto-omavaraisuus.

Keskustelua heräsi myös siitä, kuinka paljon energian kuluttajahinnat nousevat. Samoin pohdittiin, miten metsäsektori kestää sen, jos lämmitykseen aletaan käyttämään myös sellupuuta tai korkeamman jalostusasteen puuta ja kuinka tämä tulee vaikuttamaan puun hintaan Suomessa. Pahimmillaan tämän nähtiin johtavan siihen, että koko metsäsektori poistuu Suomesta puun hinnan noustessa. Erityisesti Lapissa energian hinnan nousua mietittiin myös eri alojen tuotantotilojen lämmityksen kallistumisena ja tuotannon mahdollisena siirtymisenä etelämmäksi.

Keskusteluihin nostettiin myös se, mitä negatiivisia sivuvaikutuksia energiaturpeesta luopumisessa on esimerkiksi puutarha-alaan, kotieläintuotantoon, metsäpuiden taimien kasvattamiseen ja Suomen huoltovarmuuteen.

Keskustelijat nostivat esiin, että kotimaisia työkoneita ja laitteita on paljon. Arveltiin, että työpaikkoja menee ympäri Suomea konepajoilta, jotka näitä laitteita valmistavat. Tätä ei ajateltu kehäkolmosen sisäpuolella tajuttavan ja toivottiin päättäjille järkeä.

Kansainvälisistä vaikutuksista puhuttiin useammassa keskustelussa. Muutama keskustelija toi esiin, että jos Suomessa loppuu turpeen tuotanto, niin koneet myydään ulkomaille. Lopputuloksena on se, että turvetta ostetaan sitten aiemmin meidän omistamilla koneilla tuotettuna.

Tuotannollisesti kesken jäävät turvetuotantoalueet herättivät myös jonkin verran keskustelua. Keskustelijoiden mukaan on ongelmallista, jos tuotantoa ajetaan ilmastoperusteisesti alas ja alueet jäävät kesken. Alueelta aiheutuu päästöjä ja mitkä ovat silloin edellytykset hiilen sitomiseen, kysyttiin. Alueiden loppuun käyttämistä pidettiin tästä näkökulmasta parempana, niin päästöjen kuin jälkikäytönkin näkökulmasta.

Yhdessä keskustelussa nostettiin myös esiin, että turvetuotantosektori on merkittävä maksaja erilaisille vesistö- ja kalatarkkailuille. Kuka maksaa nämä tulevaisuudessa, jäävätkö tällaiset tutkimukset kokonaan jatkossa pois, kysyttiin.

Kaikissa keskusteluissa nousi esiin huoli Suomen huoltovarmuudesta, johon yhdistyi toimitusvarmuus. Osa keskustelijoista nosti esiin, että Vapolla on muutamaksi vuodeksi vanhaa turvetta. Tulevaisuudessa on kuitenkin epäselvää, kuka siitä huolehtii ja maksaa ja kenen vastuulla se on. Todettiin, että huoltovarmuuden kannalta nyt on käytössä sekä osaavat tekijät että toimiva kalusto mutta riski on, että kohta ei enää ole kumpaakaan.

Keskustelussa kerrottiin myös pettymyksestä siihen, ettei edes koronakriisi ollut saanut päättäjiä ajattelemaan huoltovarmuutta ja omavaraisuutta ja erityisesti tilannetta, jossa poltettavaa raaka-ainetta ei saadakaan enää ulkomailta. Avoimeksi jäi kysymys siitä, kuinka voidaan jatkossakin omavaraisesti turvata Suomen sähkön- ja lämmöntuotanto.

Oikeudenmukaisuus

”Minusta ei ole ollenkaan oikeudenmukaista, jos meidän elinkeino halutaan lopettaa. Ei tuntuisi kivalta, jos teille sanottaisiin, että teidän panos ei enää kelpaa yhteiskuntaan.” (EP)

Kaikista keskustelijoista turvealan tilanne tuntui epäoikeudenmukaiselta. Eniten tähän vaikutti siirtymän nopeus. Keskusteluissa nousi esiin, että vaikka julkisuudessa on puhuttu vuosista 2030 ja 2035, energiaturpeen käyttöä ajetaan parhaillaan niin nopeasti alas, ettei ala ehdi reagoida ollenkaan.

Epäoikeudenmukaiselta keskustelijoista tuntui myös päättäjien toiminta ja yleinen turpeen tuomitseminen. Osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että Suomessa on päätetty turpeen olevan uusiutumaton luonnonvara ja vastaavasti Ruotsissa on päätetty sen olevan hitaasti uusiutuva biomassapolttoaine. Tätä eroa maiden välillä keskustelijoiden oli vaikea käsittää. Muutama keskustelija muisteli, että Suomi on itse ehdottanut EU:lle turpeen energiakäytöstä luopumista ja tämä on herättänyt katkeruutta.

Keskustelijoiden oli myös vaikea käsittää, että samalla kun Suomessa turpeen energiakäyttöä ollaan ajamassa kokonaan alas, sitä lisätään joissakin maissa (Kanada, Kiina ja Venäjä). Moni kertoi vaikeudestaan hyväksyä, että juuri Euroopassa turpeeseen suhtaudutaan näin. Pohdittiin myös sitä, kuinka voi olla niin, että tuodulla raaka-aineella voi olla päästövapaus. Tähän seikkaan kaivattiin ilmastovaikutukset kokonaisuudessaan huomioon ottavaa vertailevaa tietoa.

Lapissa heräsi keskustelua hiilinielujen ja päästöjen alueellisesta tasapainosta. Keskustelijat ajattelivat, että jos näitä vertailtaisiin alueellisesti, jäisi Lappi todennäköisesti saamapuolelle, mutta siitä huolimatta turvetuotantoa ajetaan Lapissa alas.

Päätöksenteko ja osallisuus

”Olemme investoineet miljoonia turvetuotantoalueisiin ja nyt joudumme etuajassa alaskirjaamaan alueita. Poliittisten päätösten vastuullisuus? Myös taloudellinen jalanjälki on turvetuotannolla merkittävä ... ja tämä raha jää tulevaisuudessa liikkumatta alueella.” (EP)

Keskustelijat kokivat päättäjien puheen ja toimenpiteiden välillä olevan ison kuilun. Suuri osa keskustelijoista piti päätöksentekoa pelkkänä ideologisenä politiikkana ja koki, ettei heitä kuulla päätöksenteossa. Tulevien päätösten ennakointia pidettiin vaikeana ja päätöksentekoon vaadittiin vastuullisuutta. Useimmissa keskusteluissa nousi esiin, että puhutaan kyllä oikeudenmukaisesta siirtymästä, mutta samaan aikaan koko ala romahtaa ja päätetään veroista ja EU-tasolla päästökaupasta.

”Sellainen tuli mieleen, että kun UPM sulki tehtaan, Sanna Marin kysyi kysymyksen: miksi nyt? Sama kysymys itseltäni tässä tilanteessa.” (PP)

Keskustelijat toivat esiin, että päätösten ennakoimattomuus vaikuttaa investointihalukkuuteen. Esiin nostettiin esimerkkinä puun poltto. Kannattaako siihen investoida, kun näyttää siltä, että se on seuraava maalitaulu?

Keskustelijat toivoivat, että alueiden tilanteet otettaisiin aidosti huomioon ja mietittäisiin laajasti, mitä taloudellisia vaikutuksia turpeen tuotannolla on koko alueeseen.

Sitran keväällä julkaisemaa raporttia pidettiin useammassa keskustelussa epäoikeudenmukaisena ja luonnonsuojelujärjestöjen roolia harmiteltiin. Sekä Sitran että luonnonsuojelujärjestöjen vaikutuksen päätöksentekoon koettiin olevan liian suuri.

Osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että kansallisessa turvetyöryhmässä on sidosryhmät aidosti edustettuina. Samaan aikaan osassa keskusteluista kuitenkin koettiin, että yrittäjiä ei oikeasti turvetyöryhmässä kuulla ja osassa keskusteluista taas koettiin, ettei yrittäjiä kuulla riittävästi.

Muutamassa keskustelussa heräsi toivo siitä, että nämä keskustelut toimisivat lähtölaukauksena suunnitelmille alueellisesta oikeudenmukaisesta siirtymästä. Useammassa keskustelussa nostettiin esiin, että suunnitelmia ei saa tehdä vain viranomaisvoimin, vaan pitää olla aidosti yritykset mukana. Suurin osa keskustelijoista koki, että nyt järjestetyt keskustelut ovat ensimmäinen kerta, kun heitä on aidosti kuultu. Osallistujat ilmaisivat halunsa päästä jatkossakin mukaan, kun heitä koskevia päätöksiä valmistellaan. JTF:n suunnittelu haluttiin käynnistettävän siten, että yritykset ovat aidosti mukana jo suunnitteluvaiheessa. Näin turvataan se, että yrittäjät voivat vaikuttaa heihin

koskeviin päätöksiin, ja että esimerkiksi tuotannon hallittu alasajo on myös mukana realistisena vaihtoehtona.

Lapin keskusteluryhmissä kaivattiin arkikielisiä, selkeitä ja kansantajuisia faktaperusteluja päätöksille. Kerrottaisiin perusasiat, mistä on kyse, ilman saarnoja tai liturgioita. Tällaisten ajateltiin helpottavan tilanteen käsittämistä ja hyväksymistä. Niiden ajateltiin luovan myös todennäköisesti toivoa.

Osa III - Lopuksi

Keskustelujen onnistuminen

”Meidän pitää oikeasti lähteä tämän tyypisistä, että oikeasti keskustellaan ja tuuletetaan. Oon niin pitkään katsonut pohjalaisia yrittäjiä, että kyllä täältä pesee ja uusia mahdollisuuksia etsitään.”
(EP)

Keskustelujen työskentelymuoto oli dialogi, jossa tavoitteena on päästä tasa-arvoiseen ja luottamukselliseen keskusteluun. Dialogin lopputulemaa ei voi ennakkoon päätätä. Keskustelemassa oleva ryhmä muodostaa keskustelun sisällön.

Keskustelut näyttävät sekä välittömän pienryhmäkeskusteluiden lopussa kootun palautteen että palautekyselyn perusteella onnistuneen hyvin ja olleen rakentavia.

Moni totesi, että keskustelu oli tärkeä ja myönteinen kokemus. Useampi osallistuja myös kommentoi, että tämä oli ensimmäinen kerta kun koki tulleen oikeasti kuulluksi.

Palautteessa toivottiin, että keskusteluissa olisi ollut mukana päättäjiä, ja toivottiin, että päättäjät perehtyisivät keskusteluista tehtyyn yhteenvetoon huolellisesti. Toivottiin, että tällaisia keskusteluja järjestettäisiin lisää.

Yhteenvedon julkaisu

Yhteenvedo toimitetaan keskusteluihin osallistuneille sähköpostitse, julkaistaan kaikille avoimeen käyttöön Sitran sivuilla ja toimitetaan TEM:in laaja-alaisen turvetyöryhmän työn tueksi.

Linkejä keskustelujen aihepiirien sisältöihin

TEM:n laaja-alainen turvetyöryhmä

<https://tem.fi/-/laaja-alainen-tyoryhma-selvittaa-turpeen-kayton-nakymia>

JTF (Just Transition Fund)

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_en

Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta - POPilmasto

<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/kehittaminen/omat-hankkeet/popilmasto/>

Etelä-Pohjanmaan JTF-työ (sivut ovat toiminnassa 16.12.2020 alkaen)

www.epliitto.fi/jtf-etela-pohjanmaalla

Lapin liiton vastuullisuustyö

<https://www.lapinliitto.fi/aluekehitys/vastuullisuus/>

Tiedote Sitran selvityskokonaisuudesta

<https://www.sitra.fi/uutiset/turvealan-reilu-siirtyma-voi-vauhdittaa-suomea-kohti-hiilineutraaliutta/>